

olarak, fırsat buldukça bu iki ticaret yolundan gelip geçen kervanları vuran Ağaçeriler'in yola getirilmesine karar verildi. Meselenin önemi dolayısıyla Konya'dan Kayseri'ye gelen Vezir Kadı İzzeddin, Beylerbeyi Şemseddin Yavtaş ve diğer Selçuklu beyleri buradan Ağaçeriler üzerine kuvvet sevkettilerse de bu esnada Moğol kumandanı Baycu'nun kalabalık bir askerle Selçuklu sınırını geçtiği haber alındığından, Ağaçeriler üzerine gönderilen kuvvet hiçbir iş görmeden süratle Konya'ya döndü. Baycu galesi atlatıldıktan sonra İzzeddin Keykâvus'un 1257 yılında Malatya'ya gönderdiği sadık ve cesur kumandanlarından Ali Bahadır, şehri sürekli tehdit altında tutan Ağaçeriler'in üzerine yürüdü ve onları bozguna uğrattığı gibi başbuğlarını da esir alarak Malatya yakınındaki ünlü Minşar Kalesi'ne hapsedti.

Moğollar, Türkmenler'in kuvvetini kırmadan Anadolu'daki hâkimiyetlerini istedikleri gibi sürdürmeyeceklerini anladıklarından, Hülâgû 660 (1261-62) yılında 20.000 kişilik bir orduyu Ağaçeriler'in üzerine sevketti. Bununla Ağaçeriler'in kuvvetini kırmayı başaran Moğollar, onlardan birçoğunu öldürüp birçoğunu da esir aldılar. Ağaçeriler'in bir kısmı ise Suriye'ye göç etmek zorunda kaldı; Moğollar'dan ağır bir darbe yemelerine rağmen de varlıklarını sürdürdüler. Nitekim XIV. yüzyılın ikinci yarısında Sis (Kozan) ve Sivas'ın güneyinde karışıklıklar çıkardıkları kaynaklarda belirtilmektedir. Ancak bu yüzyıldan sonra yerli kaynaklarda Ağaçeriler'den söz edilmemektedir. Bu husus, onların başka bir Türkmen topluluğu olan Dulakadirlılar'ın baskısı ile dağıldıkları ihtimalini akla getirmektedir.

Bununla ilgili olarak XIV. yüzyılın ikinci yarısında, Ağaçeriler'in bir kolunun doğuya göç ederek Karakoyunlular ile iş birliği yaptıkları, başlarında Hasan adlı bir beyin bulunduğu, bu beyin anesinin Karakoyunlu Kara Mehmed'in kız kardeşi Tatar Hatun olduğu, XV. yüzyılda Karakoyunlular'la birlikte İran'a göç ettikleri bilinmektedir. Karakoyunlu İskender Mirza'nın emîrleri arasında Ağaçeriler'den Hüseyin ile Savalan beyler bulunmakta idiler. Aynı hükümdarın emîrleri arasında yer alan Ağaç Eri Ali Bey, 1450 yılında Akkoyunlular ile yapılan savaşlarda Karakoyunlu ordusu başkumandanı Rüstem Bey'in maiyetinde bulunmuş ve yapılan çarpışmalardan birinde Akkoyunlular'a esir düşmüşse de

barış yapıldıktan sonra serbest bırakılmıştır. Ali Bey, Karakoyunlu Devleti'nin son bulması üzerine diğer birçok Karakoyunlu beyi gibi Uzun Hasan Bey'in hizmetine girmiştir. Bunlardan başka Cihan Şah Mirza ile oğlu Hasan Ali'nin emîrlерinden Hacı Hasan'ın ve Uzun Hasan Bey'in oğlu Zeynel Mirza'nın emîrlерinden Dündar-ı Ahac Eri'nin Ağaçeriler'den oldukları anlaşılmaktadır.

Safevî vekâyî-nâmelerinde Ağaçeriler'le ilgili herhangi bir kayıt bulunmamakta, yalnız XVIII. yüzyılın birinci yarısına ait Osmanlı Tebriz tahrir defterinde Ağaçeri adlı bir köye rastlanmaktadır (BA, TD, nr. 904, vr. 168^a). XIX. yüzyılın ortalarında İran'ın Fars eyaletindeki Türk oymakları arasında görülen Ağaçeriler'in bin çadır kadar oldukları, Çağatay ve Keştî adlı obaları bulunduğu ve aynı zamanda varlıklı oymaklardan biri sayıldıkları bildirilmektedir. XX. yüzyılın başlarında ise Ağaçeriler'in iki bin çadır olduğu ve Kûhigilûye'de yaşadıkları, Avşar (Afşar), Beydili ve Tilki adlı obalara ayrıldıkları haber verilmektedir.

Karakoyunlu topluluğuna dahil olmayıp İran'a gitmeyen ve Anadolu'da kalan Ağaçeriler, iktisadî sebeplerle küçük obalara ayrılarak geniş bir bölgeye yayılıp Tahtacı adı altında varlıklarını sürdürdüler. Günümüzde Türkiye'nin bilhassa Çukurova, İçel, Antalya, Isparta, Burdur, Konya, Muğla, Denizli ve Aydın gibi vilâyetlerinde Tahtacı adı verilen Türk zümreleri yaşamakta olup bunlara bu ad, inşaat için ağaçtan kereste sağlamak işiyle meşgul olmalarından dolayı verilmiştir. Oğuz (Türkmen) elinin en güzel temsilcileri olan Tahtacılar, ağaç işleme sanatının atadan dedeye sürüp geldiğini söylerler ki bunların ata ve dedelerinin Ağaçeriler olması kuvvetle muhtemeldir.

Ağaçeriler'in dinî inançları hakkında bilgi olmamakla birlikte Karakoyunlu Devleti hizmetindeki Ağaçeri beylerinin Ali, Hasan ve Hüseyin gibi adlar taşımaları, Şiîlik inancı taşıdıklarını gösterir. Esasen Karakoyunlu hânedanı ve oymakları arasında Şiîlik inancı taşıyan Türkmenler'in bulunduğu da bilinmektedir. Bunlardan başka, aralarında sıkı bağlar bulunan Babai Türkmenleri'nin Sünnî olmayan akîdeler taşıdıkları ve Tahtacılar'ın Kızılbaş sayıldıkları göz önüne alınırsa, Ağaçeriler'in de bunlar gibi bir inanca sahip oldukları kuvvetle muhtemel görülebilir.

BİBLİYOGRAFYA :

- BA, TD, nr. 168, vr. 119^a; nr. 438, vr. 20^a; nr. 904, vr. 165^a; İbn Bibî, *el-Evâmirü'l-âla'iyye* (nşr. Adnan S. Erzi), Ankara 1956, s. 618; a.mlf., *Tevârîh-i Âli Selcûk* (nşr. M. Th. Houtsma), Leiden 1902, IV, 240, 267, 269, 275, 276, 284-285, 311; İbn Şeddâd, *el-A'lâku'l-hâitre ft zikri ümerâ'i's-Sâm ve'l-Cezire*, British Museum, nr. 23334, vr. 63^b, 83^a; Ebû'l-Ferec, *Târih* (nşr. Ö. Rıza Doğrul), Ankara 1950, II, 564-565; a.mlf., *Târîhu muhtaşari'd-düvel* (nşr. A. Sâlihânî), Beyrut 1890, s. 466; Reşidüddin, *Câmî 'u'l-tevârîh* (nşr. A. A. Alizâde), Moskova 1965, s. 108; Aksarayî, *Müşâmeretü'l-ahbâr* (nşr. Osman Turan), Ankara 1944, s. 302-303; Yünlî, *Żeylû Mir'âti'z-zamân*, Haydarâbâd 1955, II, 162; *Kitâbü lcâbeti's-sâ'il 'alâ Ma'rifeti'r-resâ'il*, Bibliothèque Nationale, nr. 443, vr. 47^a; Kalkaşendî, *Şubhu'l-âşâ*, Kahire 1915, V, 281; Aynî, *İkdu'l-cümân*, Beyazıt Devlet Ktp., Veliyyüddin Efendi, nr. 2935, vr. 240^a, 241^a; Makrîzî, *Kitâbü's-Sulâk* (nşr. A. Aşûr), Kahire 1970, III, 347-348; Esterâbâdî, *Bezm ü Rezm* (nşr. Kilisli Muallim Rifat), İstanbul 1928, s. 530; *Kitâbü Tercümân-ı Türkt ve Arabî* (nşr. M. Th. Houtsma), Leiden 1894, s. 29, 30; Ebû Bekr-i Tihriânî, *Kitâbü Diyârbekriyye* (nşr. Necatî Lugal—Faruk Sümer), Ankara 1962-64, I, 37, 145, 146, 194-197, 241, 438, 441, 442, 471, 544; Faruk Sümer, *Oğuzlar*, İstanbul 1980, s. 147, 157, 159; a.mlf., "Ağaçeriler", *TTK Belle-ten*, XXVI/103 (1962), s. 521-528; E. Dulaurier, "Ermeni Müverrihlerine Nazaran Moğollar: Müverrih Giragos'den Müstahrec", *TM*, II, 212; P. Oberling, "Ağaç Eri", *Elr.*, I, 605-606.

 FARUK SÜMER

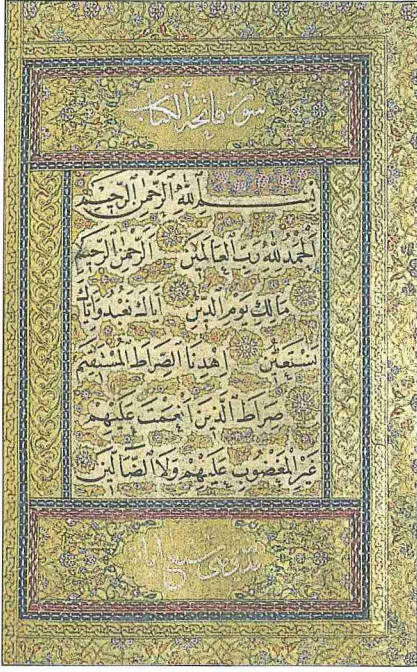
AĞAKAPILI İSMÂİL

(ö. 1118/1706)

Türk hattatı.

İstanbul'da doğdu. Doğum tarihi bilinmemektedir. Ağakapısı mektebinde hocalık yaptığı için Ağakapılı lakabıyla tanındı. Babasının adı Ali olduğundan yazılarına genellikle İsmâil b. Ali şeklinde imza atmıştır. Aklâm-ı sitteyi Büyük Derviş Ali'den öğrendi ve ondan icâzet aldı. Şeyh Hamdullah vadisinde mükemmel eserler veren Ağakapılı kırtan fazla Mushaf-ı şerif ile çok sayıda En'âm-ı şerif ve kıta yazmıştır. Hâfız Osman'ın Sünbülefendi Dergâhî hazîresindeki mezar kitabesini de yazan Ağakapılı, "Hüs-nühattı biz bildik, Osman Efendi'miz yazdı" sözüyle, çağdaşları arasında en çok Hâfız Osman'ı beğendiğini ifade etmiştir. Ölümünde bu kitâbe, isim ve tarih değiştirilerek, Kasımpaşa'da bugün yok olan Tersane (Zindan) arkasında Darıderesi Mezarlığı'ndaki kabir taşına hakkedilmiştir.

Yetiştirdiği talebeleri arasında en meşhuru, "İkinci" lakabıyla Büyük Derviş Ali'den ayrıt edilen Anberizâde Der-

Aġakapılı İsmâil hattıyla Fâtiha sûresi (Topkapı Sarayı Müzesi, Ktp., Emanet Hazinesi, nr. 139, vr. 1^b)

viş Ali'dir. Kaynaklarda, Aġakapılı'nın ancak seksen yaşına vardığında ellerine titreme geldiği kaydedildiğine göre, uzun bir ömür sürmüş olmalıdır. Onun celi-sülûsle yazdığı bir başka eser de, sonraki celi anlayışına göre pek iptidai kalan Fatih'te Şeyhülislâm Feyzullah Efendi Medrese ve Kütüphanesi'nin (bugünkü Millet Kütüphanesi) kitâbeleridir. Aġakapılı'nın vefatına Müstakimzâde Sâdeddin Efendi'nin düşürdüğü tarih mısraı şöyledir: "Oldu İsmâil Efendi hâce-i me'vâ meded" (1118).

BİBLİYOGRAFYA:

Suyolcuzâde Mehmed Necîb, *Devhatü'l-kütâb* (nşr. Kilisli Muallim Rifat), İstanbul 1942, s. 11; Müstakimzâde, *Tuhfe-i Hattâtın* (nşr. İbnülemin Mahmud Kemâl), İstanbul 1928, s. 123; Eşref Edib, "Aġakapulu", *İTA*, I, 138.

M. UĞUR DERMAN

AĞAKAPISI

Osmanlılar'da yeniçeri ağasının resmî makamına ve ikamet yerine verilen ad.

Eskiden beri yüksek bir makamı ifade etmek için kapı (bâb) kelimesi kullanılmıştır (Bâb-ı Âlî, Bâb-ı Hümâyun, kapısına yüz sürmek gibi). Devletin en yük-

sek memurlarından biri olan yeniçeri ağasının görev yaptığı bu yer de kısaca Aġakapısı olarak adlandırılmıştır. Aġakapısı Süleymaniye Camii'nin kuzeyinde, şimdiki İstanbul Müftülüğü binası ile İstanbul Üniversitesi'nin bir biriminin olduğu yerde idi. Yeniçeriler'in bir kışlası (Eski odalar) Şehzadebaşı'nda, diğeri de Fatih ile Çapa arasında Yenibahçe'de (Yeni odalar) bulunurken yeniçeri ağası şehre ve Haliç'e hâkim bu yerde oturuyordu. Yeniçeri ağalarının ne zamandan beri buradaki sarayda oturdukları bilinmemektedir. İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Kavân-i Yeniçeriyân* adlı bir kaynağa atıfla, bu sarayın XVII. yüzyıl başlarında yapıldığını veya ağalara tahsis edildiğini zikretmektedir. Ancak, 1555 yıllarında İstanbul'da bulunan Alman ressam Melchior Lorichs'in, şehir panoramasında Süleymaniye'nin alt tarafında "yeniçeri ağası evi"ni yazı ile belirtmesine bakılırsa, bu bilginin gerçeği yansıtmadığı anlaşılar.

Başta Sultan II. Osman hadisesi (Mayıs 1622) olmak üzere birçok tarihî olayın geçtiği Aġakapısı, etrafı yüksek duvarlarla çevrili bir saha içinde selâmlık, harem ve hizmet dairelerinden oluşan büyük bir ahşap saray şeklinde inşa edilmiştir. Bina birçok defa yangınlar sonucu harap olmuş ve çeşitli tamirler görmüştür. Bu yangınlardan biri, IV. Mehmed zamanında meydana gelen Temmuz 1660 yangınıdır. Bu tarihte tamamen yanan Aġakapısı hemen ardından yeniden yapılmıştır. 1660 yangınından doksan yıl sonra Sultan I. Mahmud zamanında saray bir defa daha yanmıştır. 5 Şubat 1750'de çıkan bu büyük yangın, Haliç kıyısında Ayazma Kapısı'ndan başlayarak Süleymaniye Camii'ne doğru yayılmış, caminin geniş dış avlusu bu eseri mahvolmaktan kurtar-

mış, fakat Aġakapısı on dokuz saat süren yangın neticesinde 6670 ev ile birlikte yanmıştır. Aġakapısı'nın ihyasına derhal girişilmiş ve pek az süre içinde saray yeniden inşa edilmiştir. Bu inşa dolayısıyla Sultan I. Mahmud tarafından bir hatt-ı hümâyûn çıkarılmış (bir sureti Ayvansaray'ının *Mecmûa-i Tevârih*'inde bulunmaktadır), bu vesile ile burada pa-dîşaha şerbet sunulmasının uygun görüldüğü bildirilmiştir. Yılın belirli günlerinde de yeniçeri ağasının Aġakapısı'nda sadrazama bir ziyafet vermesi âdet haline gelmiştir.

Bu ikinci harap oluşun ardından Aġakapısı sarayı tekrar yapılırken avlu veya bahçesine ahşaptan yüksek bir yangın köşkü inşa olunmuştur. Yangınları gözetleyen köşklü denilen görevliler, bu kulenin tepesinden gündüz şüpheli dumanları, gece ise ateşi gözetleyip gerekli tedbirlerin alınmasını sağlıyorlardı. İstanbul için en tehlikeli yangınlar kuzey rüzgârlarının (poyraz) estiği sıralarda Haliç kıyısındaki gemi kalafat yerlerinden veya evlerden çıkanlar olduğu için, Aġakapısı kulesi köşküden bu bölge kontrol altında tutulabiliyordu. Aġakapısı'nın Sultan I. Mahmud tarafından ihya edilmesi münasebetiyle yeniçeri teşkilâtının ileri gelenlerince pa-dîşaha sunulan şükran mektubunda, Aġakapısı'nın yalnız yeniçeri ağasının değil, diğer yüksek rütbeli subayların da makamı olduğu ifade edildikten sonra, sarayın yanmasının "... yaptıkları kötülük ve isyanlar karşılığında Allah'ın gazabına uğramış olduklarını..." gösterdiği de belirtiliyordu. *Mürî't-tevârih*'e göre, Aġakapısı 1771 yazında bu defa içeriden çıkan bir yangınla bir kere daha tamamen yandı. Eserin yazarı Şem'dânîzâde Süleyman Efendi, içinde yüzlerce insanın bulunduğu bir binanın

Aġakapısı'nın eski bir gravürü

(H.Y. Şehsuvaroglu'ndan)